

Ciekawe miejsca i zabytki:

Zespół poklasztorny cysterski (od 2000 r. Kolegiata, a od 2010 r. Bazylika Mniejsza) przy ulicy Bydgoskiej 25.

Cystersi przybyli do Koronowa w 1288r. z pobliskiego Byszewa. Już w roku następnym rozpoczęli budowę kościoła. Powstające zabudowania były murowane z cegły w stylu gotyckim. Jest to trójnawowa bazylika z transeptem i dwoma rzędami kaplic. Na przełomie XVII/XVIII w. opat Ignacy Bernard Gniński doprowadził do przebudowy kościoła ze stylu gotyckiego na barokowy. W tym czasie również wyposażono kościół w nowe - barokowe, bardzo cenne elementy wystroju. W 1819r. za sprawą pruskiego zaborcy nastąpiła kasacja zakonu. Zabudowania klasztorne zostały przekształcone w więzienie. Wnętrze kościoła zawiera wiele szczególnych dzieł: ołtarz główny, piękne stalle, dziesięć obrazów przedstawiających zdarzenia z życia klasztoru, chór muzyczny, ambonę oraz wiele innych elementów.

Kościół Św. Andrzeja

Z końca XVI wieku mieszczący się na skarpie wznoszącej się z rynku ku wschodowi. Pierwotnie był tu kościół drewniany, zbudowany na przełomie lat 1382-1396. W obecnej postaci powstał w 1599r. za sprawą starań opata Wawrzyńca Żalińskiego. Gotycki, trzynawowy z zamkniętym trójbocznie prezbiterium i kwadratową wieżą od zachodu, ze szkarpami na narożach. W 1762 roku zniszczone sklepienie wymieniono na drewniane stropy. Wyposażenie kościoła: barokowo-rokokowe, z interesującym późnobarokowym ołtarzem głównym z 1740 roku, na którym podziwiać można obraz Matki Boskiej „z dzieciątkiem w srebrnej sukience”.

Ratusz Miejski

Zaprojektowany w stylu późno klasycystycznym, wzniesiony w pierwszej połowie XIX wieku. Przebudowany i rozbudowany w 1913 roku. Ratusz pokryty jest dwuspadowym dachem z naczółkami, nakryty czerwoną dachówką. Na osi fasady głównej znajduje się nadwieszony, ozdobiony neogotyckimi wieżyczkami, niewielki szczyt z zegarem i herbem miasta. Pod znaczną częścią ratusza znajdują się pierwotne, pochodzenia gotyckiego piwnice sklepione kolebkowo.

Diabelski Młyn

Młyn wodny z połowy XIX wieku o drewnianej konstrukcji szkieletowej, wypełnionej cegłą, z zachowanym kołem młyńskim nasiębiernym żeliwno-drewnianym. Pierwotna budowla-1800 rok. Wewnątrz zachowane niektóre elementy urządzeń młyńskich oraz prasa do wyciskania oleju. Można go ujrzeć po prawej stronie, zjeżdżając do Koronowa ulicą Nakielską. Obecnie po pracach renowacyjnych znajduje się tu restauracja.

Most kolejki wąskotorowej

Najwyższy w Europie most kolejki wąskotorowej na trasie Koronowo - Okole. Oddany do użytku w 1895 roku. Łącznie z filarami ma ażurową konstrukcję stalową opartą tylko na murowanych przyczółkach. Wysoki na 18 metrów ma w sumie 120m długości. Do początku roku 1992 był jeszcze użytkowany, chociaż odbywał się na nim tylko ruch towarowy. Aktualnie pełni rolę kładki dla mieszkańców Okola i Stopki, skracając drogę pieszym i rowerzystom do Koronowa.

Synagoga

Synagoga powstała w 1856r. W 1938 r. wykupiona od gminy żydowskiej w Bydgoszczy została siedzibą Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Od 19 lutego 1939 r. do wybuchu wojny w pomieszczeniach bożnicy mieściła się sokolnia. W czasie wojny przejęta przez Niemców służyła jako magazyn. Po wojnie przekształcona w kino „Brda”. Obecnie po gruntownym remoncie znajduje się w tym budynku Centrum Kultury Synagoga.

Cmentarz żydowski

W Koronowie przy ulicy Kolejowej obejrzeć można tereny cmentarza żydowskiego z zachowanymi macewami. Kirkut, czyli cmentarz żydowski zwykle był sytuowany poza zwartą zabudową na zboczu wzniesienia. W Koronowie został założony w pierwszej połowie XIX wieku. Teren był ogrodzony, jednakże w chwili obecnej część muru jest zniszczona. Zachowało się około 30 macew dwujęzycznych. Z jednej strony są napisy w języku żydowskim, z drugiej strony w języku niemieckim.

SKANSEN - ROŻEN STOPKA

Skansen to potoczne określenie muzeum etnograficznego na wolnym powietrzu, którego celem jest zaprezentowanie kultury ludowej. Założyciele lokalu Stopka-Rożen od ponad dziesięciu lat zabiegają o to, by w możliwie wierny sposób zaprezentować przykłady architektury ludowej a przede wszystkim pokazać urządzenia i maszyny rolnicze, charakterystyczne dla regionu. Na terenie lokalu można spotkać więc ogromną ilość przedmiotów o różnych kształtach, wielkości i zastosowaniu. Wyróżniającymi się elementami są: lokomobila, młocarnia, ogromne drewniane sanie, miechy kowalskie i siewniki. We wnętrzu sali wspianiale prezentują się maszyny do szycia, rzeszota, cęgi, sierpy i radła.

Kościół parafialny p.w. Św. Trójcy w Byszewie

W obecnej postaci z lat 1645 - 1663 - usytuowany na wzniesieniu opadającym stromo ku rynnie jeziornej; rozbudowany z wcześniejszego kościoła z XV, przebudowany w II poł. XVIII wieku (dodanie kaplic, sklepienia w nawie, hełmu na wieży). Wystrój wnętrza niezwykle bogaty - barokowy i rokokowy: zróżnicowane sklepienia, interesująca rokokowa belka tęczowa, w ołtarzu głównym cudowny obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem w srebrnych koronach, w pierwotnej postaci /przed renowacjami w różnych wiekach/ znany już w XIII w., chór muzyczny wsparty na dwóch filarach z prospektem organowym w stylu rokoka o bogatej ażurowej dekoracji, konfesjonały, ławy kolatorskie, liczne obrazy, portrety trumienne, płyty epitafijne.

Spichlerz plebański w Byszewie

W Byszewie znajduje się jedyny w swoim rodzaju spichlerz plebański z XVIII wieku. Drewniany z częścią murowaną. Wzniesiony na rzucie wydłużonego prostokąta. Wewnątrz strop belkowy. Okienka z okiennicami. Dach dwuspadowy kryty dachówką.

Dworek w Gościeradzu

Dworek w Gościeradzu wzniesiony w 1933 roku wg projektu Leona Wyczółkowskiego i K. Sulisławskiego na miejscu podarowanego malarzowi w roku 1922 dworku drewnianego, na którym wzorowany był nowy projekt. Stanowił miejsce zamieszkania artysty przez wiele lat i bazę wypadową w rejon Pomorza, zwłaszcza Borów Tucholskich. Artysta zmarł w 1936r. i pochowany został zgodnie z Jego ostatnią wolą w pobliżu ukochanego Gościeradza - na cmentarzu wiejskim w pobliskim Wtelnie.

Ruiny zamku w Nowym Jasińcu

Wieś była położona w średniowieczu na pograniczu pomorsko - wielkopolskim, w latach 1309 - 1454 znajdowała się w rękach Krzyżaków. Zamek był wielokrotnie niszczony i odbudowany; w otoczeniu fosa ze śladami podstawy mostu oraz pozostałości ziemne podzamcza. W jeziorze, nad którym położony jest zamek, odkryto znaleziska średniowiecznych militariów oraz elementy wystroju zamku. W pobliżu grodzisko wczesnośredniowieczne z zespołem 12 zabytkowych dębów i dwóch lip ("Gaj Wyczółkowskiego"). W centrum wsi znajduje się także zabytkowa kuźnia z XIX wieku oraz budynek dawnej karczmy i zajazdu.

Wiadukt kolejowy linii Koronowo - Tuchola

1,5 km od Buszkowa zobaczyć można wiadukt kolejowy linii Koronowo - Tuchola, zbudowany w 1909 roku.

BUNKIER KRĄPIEWO

CENTRUM MILITARNE KRĄPIEWO
TAJNY OBIEKT WOJSKOWY 86092

W czasach funkcjonowania Układu Warszawskiego, zgodnie z obowiązującą doktryną wojenną, Związek Radziecki oczekiwał od swoich sojuszników, aby realizowali zobowiązania militarne. Dlatego poszczególne kraje budowały zapasowe centra nadawcze i odbiorcze na wypadek zniszczenia głównych centrów w czasie wojny. Za datę rozpoczęcia prac budowlanych przyjmuje się 1 października 1982 roku. Należy założyć, że budowa obiektu trwała długo, zważywszy na jego specjalne przeznaczenie i to, że tego typu schron budowano pod ziemią. Schron miał przetrwać wybuch nuklearny. Wykonano ogromne prace ziemne i zbrojeniowe, aby pod ziemią umieścić obiekt o powierzchni 1100 m² (wielkości prawie trzech boisk do koszykówki). Obiekt trzeba było wyposażać np. w urządzenia techniczne: śluzy, agregaty prądotwórcze, niezbędne zbiorniki, instalację sanitarną oraz urządzenia radiowo-techniczne.

Zalew Koronowski

Już w latach 1929 – 1932 opracowano wstępny projekt hydroenergetyczny i geologiczny, mający na celu spiętrzenie wód rzeki Brdy. Czas jednak był łaskawy dla rzeki i musiało upłynąć jeszcze prawie 30 lat, nim stary, przedwojenny projekt (po licznych modernizacjach) przegroził w 1960 roku burzliwe koryto Brdy w Koronowie-Pieczyskach. Cała realizacja budowy Zalewu odbywała się w latach 1956-61. Dzięki temu ludzie otrzymali potrzebną energię z hydroelektrowni, a rzeka wystąpiła z brzegów, pochłaniając okoliczne jeziora i strugi, rozlewając w gigantyczną toń, którą ludzie nazwali Zalewem Koronowskim. Akwen ten obejmuje obszar ok. 1600 ha, ma kształt wydłużony, jego długość wynosi 36 km, a maksymalna głębokość to przeszło 20 m. Na uroki tego obszaru wpływa głównie rzeźba doliny Brdy, składająca się z rynien jeziornych, będących efektem wytopienia się brył martwego lodu, a także otoczenie zbiornika przez kompleksy leśne. Zalew i jego okolice są rajem dla uprawiających turystykę wodną, pieszą i rowerową. Przede wszystkim jednak Zalew Koronowski jest doskonałym akwenem do uprawiania żeglarstwa, a przy jego brzegach usytuowanych jest wiele przystani i ośrodków wczasowych. Co roku organizowane są liczne regaty, rejsy i kursy żeglarskie. Najbardziej znane miejscowości wypoczynkowe nad Zalewem to: Koronowo-Pieczyska, Samociążek, Koronowo-Srebrnica, Koronowo-Romanowo, Krówka Leśna, Sokole-Kuźnica, Wielonek.

OSOBY:

- **Zygmunt III Waza** – król Polski, który w roku 1594 przebywał przez trzy dni w cysterskim klasztorze w Koronowie. Zygmunt III Waza jest jedynym, potwierdzonym w materiałach źródłowych królem przebywającym w Koronowie. Na pamiątkę tego faktu, w 420. rocznicę, umieszczono na ścianie bazyliki koronowskiej pamiątkową tablicę. Tablica pamiątkowa przy kościele to kolejny dowód uznania dla któregoś z władców Polski. Mamy już skwer im. Króla Władysława Jagiełły, skwer im. Króla Kazimierza Wielkiego, trakt Jana III Sobieskiego oraz nazwy ulic: Sobieskiego i Łokietka.
- **Jan Paweł II** – papież Polak, święty kościoła katolickiego, patron Szkoły Podstawowej nr 2 w Koronowie. honorowy obywatel gminy Koronowo – tablica upamiętniająca to wydarzenie została umieszczona na budynku ratusza miejskiego.
- **Bracia Mikrut** – polscy lekkoatleci, odnoszący sukcesy sportowe w okresie międzywojennym: Władysław i Franciszek - mistrzowie i rekordziści Polski w rzucie oszczepem, Albin - znakomity pięcioboista; ich imieniem nazwano halę widowiskowo-sportową w Koronowie przy ul. Wąskotorowej oraz bieg uliczny organizowany cyklicznie od 2011 roku.
- **Bartłomiej Strobel** - nadworny malarz króla Władysława IV Wazy, autor obrazów ołtarzowych w bazylice koronowskiej.
- **Tadeusz Multański** – autor „Legend Koronowskich”, założyciel i długoletni prezes Towarzystwa Miłośników Ziemi Koronowskiej.
- **Tadeusz Ziółkowski** – (ur. 1886 r. w Wiskitnie k. Koronowa, zm.1940 r. w Stutthofie) – kapitan żeglugi wielkiej, komandor pilotów portu gdańskiego, zainicjował kampanię na rzecz wychowania morskiego wśród harcerzy i młodzieży akademickiej, komendant żaglowca szkolnego Marynarki Wojennej „Lwów”, aresztowany za odmowę wprowadzenia do portu gdańskiego pancernika „Schleswig-Holstein”, osadzony w obozie Stutthof, gdzie został rozstrzelany.
- **Kazimierz Wielki** – król Polski, który 18 grudnia 1368 roku nadał osadzie Smeysche (późniejsze Koronowo) prawa miejskie.
- **Profesor Karol Pomianowski i inżynier Alfons Hoffman** – autorzy koncepcji budowy Zbiornika Koronowskiego poprzez spiętrzenie rzeki Brdy i połączenia wielu okolicznych jezior rynnowych.
- **Benedykt Mielczyński** – pilot w stopniu kaprała, zginął 2 września 1939 r. w okolicach Grudziądza w czasie ataku na niemiecką kolumnę pancerną.
- **Zygmunt Klein** – pilot w stopniu sierżanta, poległ w trakcie wojny powietrznej o Anglię w 1940r. u brzegów wyspy Wight.
- **Franciszek Pantkowski** – pilot w stopniu porucznika, poległ w 1942 r. w Norwegii, lecąc z zrzutem nad Polskę.
- **Franciszek Dachtera** – (ur. 1910r. we wsi Salno, zm.1944r. w Dachau) – błogosławiony Kościoła katolickiego, kapelan wojskowy. W czasie kampanii wrześniowej trafił do niemieckiej niewoli a później do obozu koncentracyjnego w Dachau, gdzie został wyselekcjonowany na tzw. doświadczenia medyczne. Ciężko chorując i męcząc się zmarł w tym obozie. Jego zwłoki spalono.
- Leon Wyczółkowski - polski malarz, grafik i rysownik, jeden z czołowych przedstawicieli Młodej Polski w nurcie malarstwa realistycznego. W 1922r. zamieszkał w Gościeradzu, zmarł 27 grudnia 1936 r. i zgodnie ze swoim życzeniem, został pochowany na cmentarzu we Wtelnie. Patron Liceum Ogólnokształcącego w Koronowie oraz Zespołu Szkół we Wtelnie.
- **Stanisław Wincenty Brzęczkowski** (ur. 1897 w Koronowie, zm. 1955 w Bydgoszczy) – artysta grafik, typograf, pedagog. Medale im. Stanisława Brzęczkowskiego wręczane są zasłużonym dla rozwoju kultury Ziemi Koronowskiej od 1980r.

Źródła:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Franciszek_Dachtera

https://pl.wikipedia.org/wiki/Leon_Wyczółkowski

https://pl.wikipedia.org/wiki/Karol_Pomianowski

<https://pomorska.pl/koronowo-hala-imienia-braci-mikrutow/ar/7184022>

https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanisław_Brzęczkowski

https://pl.wikipedia.org/wiki/Tadeusz_Ziółkowski

<https://decmarko.com/publikacje/lotnicy-koronowscy/>

https://pl.wikipedia.org/wiki/Alfons_Hoffmann

<https://pomorska.pl/30-lat-juz-minelo/ar/6865109>

<https://pomorska.pl/30-lat-juz-minelo/ar/6865109>

KALENDARIUM

- 1253r. – decyzją księcia Kazimierza, władcy brzesko–kujawskiego, nastąpiła fundacja klasztoru cystersów w Byszewie.
- 1288r. – podpisanie umowy pomiędzy biskupem włocławskim Wisławem i opactwem cysterskim w Byszewie o przejściu na własność konwentu wsi Smeysche (dawna nazwa Koronowa, co oznaczało osadę smolarską) , gdzie postanowiono przenieść siedzibę klasztoru.
- 1289r. – rozpoczęcie budowy klasztoru w Koronowie.
- 1350r – klasztor koronowski przekazuje 60 grzywien na budowę katedry gnieźnieńskiej, co może świadczyć o zakończeniu budowy kościoła i klasztoru.
- 18.12.1368r.- nadanie praw miejskich osadzie Smeysche przez Kazimierza Wielkiego oraz przywileju odbywania targów w czwartki każdego tygodnia. Dokument lokacyjny został wydany w Kruszwicy. Władzę administracyjną i sądowniczą sprawował wójt, który podlegał urzędującemu opatowi. Lokacja miasta odbyła się na prawie niemieckim, dla którego, jeżeli chodzi o urbanistykę, charakterystyczna była regularność zabudowy, wynikająca z zastosowania planu szachownicowego (centralną część miasta stanowi prostokątny plac rynkowy o wymiarach 90x70 m, z którego narożników wybiegają pod kątem prostym po dwie prostopadłe do siebie ulice, rozdzielają one osiem prostokątnych bloków mieszkalnych).
- 1399r. – pierwsza wiadomość źródłowa o istnieniu pieczęci miejskiej z berłem i koroną (dzisiejszy herb miasta przedstawia złotą koronę i berło na niebieskim tle).
- 10.10.1410r. – zwycięska dla Polaków bitwa z Krzyżakami, druga, co do znaczenia po grunwaldzkiej.
- 1426r. – w źródłach zanotowana została nazwa Corunowo, która w powszechne użycie weszła w połowie XV wieku (wiąże się ona z nazwą klasztoru - Corona Mariae, w którym szczególnie pieczołowicie wyznawano Kult Najświętszej Marii Panny),
- 1599r.- zakończenie przebudowy kościoła św. Andrzeja.
- 1772r.- miasto przechodzi pod panowanie Prus.
- 1807-1815r.- czasy Księstwa Warszawskiego i powrót Koronowa pod władzę polską.
- 1815r.- po kongresie wiedeńskim Koronowo ponownie pod zaborem pruskim.
- 1819r.- kasacja zakonu cystersów przez władze pruskie i zamiana zabudowań klasztornych na więzienie.
- 1895r.- powstanie linii kolejowej wąskotorowej Koronowo – Bydgoszcz.
- 1895r.- powstało Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, przeciwstawiające się odplywowi młodzieży polskiej do niemieckich organizacji sportowych i wynaradawianiu.
- 1906r.- w odpowiedzi na strajk szkolny we Wrześni (odmowa odpowiedzi w języku niemieckim na lekcjach religii) wybuchł także strajk szkolny w Koronowie.
- 1909r.- połączenie Koronowa z Tucholą linią kolejową.
- 1919r.- powstanie pierwszej kompanii Tajnej Organizacji Wojskowej pod komendą Stanisława Szukalskiego.
- 23.01.1920 r.- do opuszczonego przez Grenzschutz Koronowa wkroczyły polskie oddziały 1 Brygady Strzelców Wielkopolskich.
- 26.01.1920r. – uroczyste wkroczenie wojsk polskich armii gen. Hallera do Koronowa, przejście władzy przez administrację polską nad Koronowem.
- 3.09.1939r.- zajęcie Koronowa przez wojska hitlerowskie.
- 1939-1945r.- okupacja hitlerowska (wysiedlanie i wywożenie ludności do obozów koncentracyjnych, rozstrzeliwania w koronowskim więzieniu oraz okolicznych miejscowościach).
- 26.01.1945r.- wkroczenie wojsk radzieckich do Koronowa.

- 1956 – 1961r.- powstanie Zalewu Koronowskiego (zbudowane zostały zapora w Pieczyskach i hydroelektrownia w Samociążku, a także spiętrzone wody Brdy, przez co powstał zbiornik o powierzchni 1660 ha i długości 36 km).
- Od 1983r.- w Koronowie ukazuje się czasopismo regionalne Tematy Koronowskie.
- 1999 r.- Rada Miejska podjęła uchwałę w sprawie nadania Jego Świątobliwości Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II tytułu Honorowego Obywatela Gminy Koronowo.
- 2010r.-Kolegiata pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Koronowie została wyniesiona do rangi Bazyliki Mniejszej.
- 2018r.- obchody 650 lat Koronowa.

Wybrane wydarzenia z dziejów Koronowa znajdujące się na stronie internetowej:
<https://www.koronowo.pl/gmina/historia/kalendarium-histeryczne-koronowa>